

Sähköinen lasku tehostaa maksamista ja säästää ympäristöä

3.11.2008

Jenni Koskinen
ekonomisti
raboitusmarkkinat
ja tilasto-osasto

Tehokas, sähköinen ja standardoitu maksujenvälitys lisää talouden tuottavuutta. Sähköiset pankki-palvelut ovat tuoneet automaatiohyötyjä paitsi pankeille myös niiden asiakkaille jo 1980-luvulta lähtien. Hyötyjä voidaan lisätä siirtämällä myös laskutus sähköiseen muotoon.

Tekniikka ei ole esteenä sähköisen laskutuksen laajamittaiselle toteuttamiselle. Parantamisen varaa on sen sijaan laskuttajien, laskun saajien ja laskun välittäjien yhteistyössä, jotta tämä palvelu, joka yksimielisesti on tunnustettu hyväksi, saadaan tehokkaasti käyttöön. Yhteiskunnan ikään-tyessä kaikki mahdollisuudet tehostaa tuotantoa on käytettävä hyväksi.

Eniten tällä hetkellä tarvittaisiin sähköisen laskun muodon ja toiminnallisuuden standardointia niin, että sekä kuluttajat että yritykset voivat käyttää sähköistä laskua tehostaakseen omaa taloushallintoaan. Tällä hetkellä on käytössä useita eri standardeja, mikä on jarruttanut etenkin pienten ja keskisuurten yritysten siirtymistä sähköiseen laskutukseen.

Sähköisen laskun hyödyt kuluttajalle ja yritykselle ovat selvät

Sähköisen laskutuksen myötä ei ole enää tarpeen kopioida tili- ja viitenumeroa maksun pohjaksi. Kun kuluttaja tai yritys siirtyy vastaanottamaan määrämuotoista ja automatisoitua laskutustietoa, paperilaskujen käsittelyssä tyypilliset virheet vähenevät ja ajankäyttö tehostuu.

Mikä on sähköinen lasku ja miten se toimii?

- Suomessa pankit käyttävät sähköisestä laskusta yleisesti nimitystä e-lasku ja Tietoyhteiskunnan kehittämiskeskus TIEKE nimitystä verkkolasku.
- Sähköisessä laskussa maksajalle välitetään samat tiedot kuin postin tuomassa paperilaskussa, mutta digitaalisessa muodossa tietoliikenneyhteyksiä käyttäen. Digitaalista tietoa voidaan käsitellä automaattisesti sekä laskun lähettäjän laskutus- ja reskontrajärjestelmässä että laskun vastaanottajan reskontra- ja maksatusjärjestelmissä.
- Sähköinen lasku voidaan toimittaa joko suoraan laskuttajalta laskun maksajalle näiden keskenään sopimalla tavalla, tai se voidaan toimittaa eri välittäjien kautta. Erilaisia sähköisen laskun välityspalveluja tarjoavat pankit sekä lukuisat palveluntarjoajat, kuten Basware, Itella ja TietoEnator.
- Kuluttajan on mahdollista vastaanottaa sähköisiä laskuja omaan verkkopankkiinsa. Pankit tarjoavat mahdollisuuden maksaa sähköinen lasku joko automaattisesti suoraveloituksen tapaan tai erikseen verkkopankissa hyväksyen.

Sähköinen lasku tarjoaa kuitenkin paperilaskuun verrattuna samat tai monipuolisemmat mahdollisuudet laskujen maksuun. Sähköisen laskun voi Suomessa tilata halutessaan taloushallinnon järjestelmään tai verkkopankkiin. Hyöty on siinä, että sähköisen laskun voi liittää osaksi yritysten ja yhteisöjen taloushallinnon järjestelmiä.

Suomessa kuluttajat vastaanottavat vuositasolla jopa 300 miljoonaa ja yritykset arviolta 180 miljoonaa laskua. Tällä hetkellä meneillään olevilla kansallisilla hankkeilla ja kampanjoilla¹ pyritään pääsemään lähivuosiin tilanteeseen, jossa valtaosa suomalaisista paperilaskuista korvautuu sähköisillä. Jos esimerkiksi suomalaiset kuluttajat siirtyisivät käyttämään sähköistä laskutusta, säästyisi vuositasolla jopa 2 miljoonaa puuta sekä lisäksi mittavat määrät vettä ja polttoainetta.²

Kun sähköiseen laskutukseen liittyy myös sähköinen arkistointi, tarve säilyttää paperilaskuja ja laskuun liittyviä dokumentteja katoaa ennemmin tai myöhemmin. Sähköisten laskujen siirtäminen sähköiseen arkistoon helpottaisi esimerkiksi erilaisten takuiden voimassaoloaikojen selvittelyä sekä verotukseen liittyvien asioiden tarkistuksia.

Yritysten välistä laskutusta koskevissa selvityksissä on osoitettu, että sähköisestä laskutuksesta on eniten

hyötyä juuri laskujen vastaanottajalle. Euroopan tasolla maksumäärien ja yritysten laskunkäsittelykustannusten pohjalta tehtyjen arvioiden mukaan yritysten siirtyminen sähköiseen laskutukseen merkitsisi vuositasolla 100–240 miljardin euron säästöjä. Suurimmat säästöt saavutetaan kattavalla prosessien automatisoinnilla.

Yhteistä standardia haetaan

Suuryritysten välinen liiketoiminta on pitkään perustunut standardoituun tiedonsiirtoon, ja yritysten taloushallinto on pitkälti automatisoitu. Lisäksi näillä yrityksillä on osaamista kehittää sähköisiä prosessejaan. Askel sähköiseen laskutukseen on ollut helppo ottaa.

Sähköiselle laskulle on kuitenkin olemassa liian monia standardeja. Erilaisista lähtökohdista toimivien yritysten toimiala- ja jopa talokohtaiset laskujen tietovaatimukset sekä monet eri standardit ovat hankaloittaneet erityisesti pienten ja keskisuurten yritysten siirtymistä sähköiseen laskutukseen. Kun maksuliikkeessä siirrytään yhtenäisen euromaksualueen (SEPA) myötä käyttämään ISO-standardeja ja tietoverkkosovelluksista tuttua XML-esitysmuotoa³, tämä näyttäisi olevan luonnollinen kehitysuunta myös sähköiselle laskulle.

Eniten läpimurtoa odotetaan kuluttajien sähköisessä laskutuksessa. Useat arviot osoittavat, että muissa Pohjoismaissa kuluttajat vastaanotta-

Jos suomalaiset kuluttajat siirtyisivät käyttämään sähköistä laskutusta, säästyisi vuositasolla jopa 2 miljoonaa puuta.

¹ Ks. lähemmin www.e-lasku.info.

² PayItGreenin tietoihin perustuva arvio. Ks. lähemmin www.payitgreen.org/.

³ Ks. esim. <http://en.wikipedia.org/wiki/XML>.

*Kaikkien tulisi
vaatia laskunsa
sähköisesti.*

vat enemmän sähköisiä laskuja kuin Suomessa.⁴ Suomessa kehitys on edennyt hitaasti, koska yleistä tietoa eri palvelumuodoista on ollut heikosti saatavilla ja koska erilaisia laskuja on ollut mahdotonta saada yhteen kanavaan, kuten verkkopankkiin. Tavallisten kuluttajien maksuasioiden hoito on Suomessa jo nyt varsin vaivatonta, kun valtaosa suomalaisista on tottunut hoitamaan maksunsa verkkopankissa tai suoraveloituksella. Kuluttajien vakuuttaminen sähköisen laskun hyödyistä on pitänyt suunnitella huolella.

Pankit kampanjoivat sähköisen laskun puolesta

Finanssialan Keskusliiton johdolla alkoi lokakuussa 2008 laaja pankkien e-laskukampanja. Pankit ovat yhdenmukaistaneet toimintatapojaan tämän kampanjan myötä, ja kuluttajan on siksi entistä helpompi saada sähköiset laskut yhteen kanavaan. Palvelu on kehitetty luotettavaksi ja sen käytön omaksuminen vaivatonta, kun sarjakuvahahmo Bill Virtanen opastaa sähköiseen laskutukseen. Tekniikka tuodaan kuluttajalle kiinnostavalla tavalla ja varovasti esille.

Suomalaiset pankit ovat tehneet sähköiseen laskuun siirtymisen helpoksi verkkopankin käyttäjille: asiakas voi valita suoraveloituksen sijaan automaattisesti hyväksytyyn sähköisen

laskun tai sähköisen laskun aina erikseen hyväksyttäväksi ennen maksua. Lisää sähköisiä laskuja käyttäviä laskuttajia kaivataan kuitenkin vielä mukaan.

Kun kuluttaja vakuuttuu sähköisen laskun eduista, on tärkeää, että hän saa saman tien kattavan palvelun eli sähköisen laskun mahdollisimman monelta laskuttajalta. Itellan tuoreen selvityksen mukaan kansalainen vastaanottaa keskimäärin 7–8 laskua kuukaudessa⁵, joten jos näistä laskuista vain 1–2 on sähköisiä, se ei riitä. Siksi suurlaskuttajien, kuten sähkö- ja puhelin-yhtiöiden, ohella erityisesti keskisuurten laskuttajien, kuten erilaisten päivittäiseen elämiseen liittyvien palvelujen tuottajien, olisi tultava mukaan kuluttajille suunnattuun e-laskuhankkeeseen.

Osa pankeista antaa ennakoilmoituksen sähköisestä laskusta. Muiden pankkien, laskuttajien ja sähköisten laskujen välittäjien olisi nopeasti sovittava, kenen kuuluu huolehtia sähköisen laskun muistutuspalvelusta. Inhimilliset unohdukset laskujen maksussa ovat mahdollisia. Kuluttajan näkökulmasta esimerkiksi ennakoilmoitus suoraan matkapuhelimeen olisi hyvää palvelua. Hyväksyminen voisi tapahtua painamalla hyväksytai hylkää-nappia samaan tapaan kuin verkkopankissa tällä hetkellä. Olisiko tähän liittyvän tunnistuksen kehittäminen mahdollista? Tällaisesta palvelusta kuka tahansa innostuisi.

⁴ Bruno Koch, Billentis ks. http://akseli.tekes.fi/opencms/opencms/OhjelmaPortaali/ohjelmat/INTO/fi/Dokumenttiarkisto/Viestinta_ja_aktivointi/Seminaarit/RTEsummit/Bruno_Koch_Billentis.pdf sekä Itella Information, ks. alaviite 5.

⁵ Ks. lähemmin http://www.itella.fi/tiedotteet/2008/010908_sahkoinen_laskutus.html.

Muistutuksen ohella muita keskeisiä tukipalveluja ovat virheiden selvittely sekä sähköinen arkisto. Kysymysten ja valitusten on hoiduttava vähintäänkin yhtä helposti kuin paperilaskutuksen epäselvyyksien käsittely nykyisin. Arkistokäytäntö puolestaan on joiltain osin vielä epäyhtenäinen, ja siihen liittyy kehitystarpeita. Avoinna on esimerkiksi, kuka arkistointia tarjoaa, täyttävätkö arkiston käytettävyyttä ja säilytysajat viranomaisten, kuten verottajan, vaatimukset ja onko arkisto riippumaton sähköisen laskun välityspalvelusta siten, että se on käytettävissä, vaikka välittäjä- tai pankkisuhde vaihtuisi.

Pankeilla on maksujen välittäjänä etulyöntiasema kuluttajan sähköisessä laskutuksessa, joten pankkien rooli sähköisen laskun läpimurrossa on hyvin keskeinen. Kuluttajan sähköisen laskun läpimurto on sähköisen laskutuksen edelläkävijämaissa, kuten Norjassa ja Tanskassa, perustunut yhteen kanavaan. Pankkien kampanjassa mukana olevien osapuolten tarjonnan ohella kuluttajalle on kuitenkin edelleen tarjolla erilaisia sähköisen laskutuksen palveluita, toimintamalleja sekä välityskanavia, mikä voi aiheuttaa sekaannusta. Eri hankkeiden lähentyminen olisi siksi toivottavaa.

Hinnoittelun avoimuus on tehokas keino vaikuttaa palvelujen käyttöön, ja eräät laskuttajat ovatkin jo alkaneet ohjata asiakkaitaan hinnoittelurakenteensa avulla. Kuluttaja tuskin haluaa maksaa maksuliikepalve-

lujen käytöstä enemmän kuin nykyisin, mutta lisämaksu paperilaskusta voi olla perusteltu, jos laskunsaaja haluaa paperia postin välityksellä siinäkin tapauksessa, että vaihtoehtona on sähköinen lasku. Toisaalta olisi perusteltua, että yritys ohjaisi osan toimintojensa järjeistämistä saamistaan säästöistä laskun saajalle. Pieni alennus sähköisessä laskussa voisi ohjata kuluttajia tehokkaasti ja rankaisevaa hinnoittelua paremmin nykyisistä laskunmaksutavoista sähköisen laskun käyttöön.

Yritysten välinen sähköinen laskutus

Monessa sähköisen laskutuksen edelläkävijämaassa on osoitettu, että laskujen vastaanottajien merkitys sähköisen laskutuksen etenemisessä on hyvin keskeinen. Kun laskunsaaja vaatii sähköisiä laskuja, on laskuttajienkin siirryttävä sähköisen laskutuksen aikakauteen. Yritykset saavuttavat laajamittaisia hyötyjä automatisoimalla koko laskujen vastaanotto-prosessin. Silti esimerkiksi taloushallintonsa ja kirjanpitonsa ulkoistaneelle pienyritykselle koituu merkittäviä hyötyjä jo palveluntarjoajan siirtyessä vastaanottamaan sähköisiä laskuja.

Yritysten erilaiset laskun esittämistapaan ja tietosisältöön liittyvät tarpeet on otettava huomioon, mutta päämääränä pitäisi olla erilaisten laskujen yhdenmukaistaminen. Sähköisen laskutuksen saaminen laajaan käyttöön edellyttää yhteispeliä ja tarvittaessa myös myönnytyksiä eri läh-

Yhteiset standardit voidaan löytää erilaisista vaatimuksista huolimatta.

tökoehdistista toimivilta yrityksiltä. Tämä voidaan saavuttaa vain nykyisten laskuformaattien yhteensopivuuden tai formaattien keskittämisen kautta. Asia on pantava etusijalle, koska yritysten on voitava luottaa laskun muodon pysyvyyteen muuttuvassa toimintaympäristössä.

Samalla on seurattava tarkasti kansainvälisiä hankkeita (taulukko). Koska Euroopan komissio on nostanut sähköisen laskutuksen yhdeksi tärkeimmistä Euroopan kilpailukykyä parantavista kehittämishankkeista, suomalaista sähköistä laskutusta on

pitkällä aikavälillä kehitettävä osana eurooppalaista hanketta.

Erityyppisten yritysten prosessien kytkeminen sähköiseen maksamiseen onnistuu, kun tavoitteeksi asetetaan kansainvälinen peruslasku, joka on avoin ja muodoltaan sekä rakenteeltaan riittävän laaja. Tällöin yritykset voivat valita laskun sisällön liiketoimintavaatimustensa mukaisesti. Laskutusprosessi kytkeytyy hyvin läheisesti yrityksen muihin liiketoimintaprosesseihin (kuvio).

Suomessa panostetaan suuryritysten aloitteesta laskujen vastaan-

Taulukko.

Keskeisimmät menossa olevat hankkeet

Globaalit hankkeet	<p><i>YK:n alainen sähköisen kaupan virasto (The United Nations Centre for Trade Facilitation and Electronic Business, UN/CEFACT)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Edistää yhtenäistä, yksityisen ja julkisen sektorin välistä tiedonvaihtoa. Kehittänyt mm. kansainvälisen, toimialojen välisen sähköisen peruslaskun. Kehitteillä olevan uuden peruslaskun version on tarkoitus lähentää kansainvälisiä standardointihankkeita.
EU-tason hankkeet	<p><i>Sähköisen laskutuksen asiantuntijaryhmä (Expert Group on European Electronic Invoicing, EEI)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Kehittää eurooppalaista sähköisen laskutuksen viitekehystä, jonka olisi tarkoitus edesauttaa avointen ja yhteentoimivien sähköisen laskutuksen palvelujen syntymistä Euroopassa.
Kotimaiset hankkeet	<p><i>Useita konkreettisia sähköisen laskutuksen edistämishankkeita</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Hankkeita, joiden keulahahmoina ovat Finanssialan Keskusliitto ja pankit, Tietoyhteiskunnan kehittämiskeskus TIEKE ja suuryritykset sekä palveluntarjoajat kuten Basware, Itella ja TietoEnator. Suomalaisen sähköisen laskutuksen läpimurron aikaansaanti edellyttää näiden hankkeiden yhdistämistä.

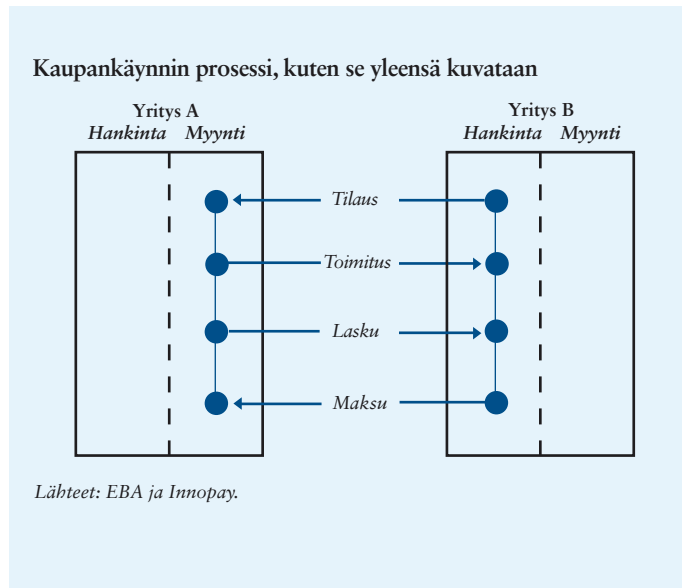
oton ja lähettämisen toimintamallien parantamiseen.⁶ Tavoite on, että myös pienet ja keskisuuret suomalaiset yritykset – jotka voivat toimia suuryritysten alihankkijoina – voisivat hankkeen myötä helposti siirtyä käyttämään sähköisiä laskuja.

Suuryritysten hankkeen lähtökohta on kunnossa, sillä työssä edetään XML-pohjaisten laskun muotojen, kuten Finvoice ja TEAPSSXML, suuntaan. Näitä voi pitää kestävinä ratkaisuinä, jollaisiin myös Euroopan komission asiantuntijaryhmän työ sähköisen laskutuksen yhtenäistämässä pyrkii. Myös eurooppalainen maksujenvälitys on siirtymässä XML-muotoon.

Yritysten hankkeita on välttämättömä koordinoita pankkien ja julkisen sektorin hankkeiden kanssa. Sitoutuessaan yritysten yleiseen laskun muotoon julkinen sektori voi todella olla tienraivaajana sähköisen laskun laajamittaisessa käyttöönotossa. Tämä edellyttää, että valtio laskuttajana ja laskujen vastaanottajana tuo mahdolliset tarpeensa esiin hyvissä ajoin. Näin viranomaisvaatimukset sisällytettäisiin sähköisen laskun tietosisältöön alusta alkaen ja julkinen sektori voisi käyttää suoraan yleisiä sähköisen laskun muotoja. Kuntasektorin tulisi merkittävänä laskujen käsittelijänä seurata ripeästi samaa esimerkkiä.

Yrityksen koosta ja toimialasta riippumattoman sähköisen laskutuk-

Kuio.

sen mallin aikaansaaminen edellyttää siis ensisijaisesti tietosisältökysymysten saattamista kuntoon. Tämä tarkoittaa käytännössä sopimista, että nykyisestä monien eri standardien käyttämisestä siirryttäisiin käyttämään muutamia yleiskäyttöisiä standardeja – joiden tietomäärä voi vaihdella tarpeen mukaan – sekä näiden standardien tiukoista soveltamisohjeista. Tämän lisäksi sähköinen lasku on saatava vakiopiirteeksi laskutusohjelmiin.

Yritysten välisen sähköisen laskutuksen tiellä on selvästikin enää vain muutama este. Strategiset eväät kehittämiseen ja yhteistyöhön ovat olemassa. Kenen sitten pitäisi ottaa vastuu sähköisen laskutuksen läpimurron aikaansaamisessa?

Tietoyhteiskunnan kehittämisskeskus TIEKE on ollut ottamassa vas-

⁶ Ks. lähemmin http://www.tieke.fi/mp/db/file_library/x/IMG/36677/file/FromMarttiVEKE_Esittely.pdf, ns. Clearing House -hanke.

tuuta teknisesti ja tietosisällöllisesti yhteensopivista ratkaisuista. Hallitusohjelmaan liittyvällä hankkeella ”Arjen tietoyhteiskunta” on oma sähköisen laskutuksen edistämistyöryhmänsä, joka tavoittelee sähköisen laskutuksen läpimurtoa julkisella sektorilla. Standardointityön onnistuminen olisi kaikkien hankkeiden etujen mukaista ja helpottaisi merkittävästi sähköisen laskutuksen etenemistä kokonaisuutena.

Silti kaikki apu on tarpeen, jotta suomalaiset pienet ja keskisuuret yritykset pääsevät tavoitteeseensa ja voivat lähettää ja vastaanottaa valtaosan laskuistaan sähköisinä 2–3 vuoden kuluessa. Tämän takia yritysten tukena toimivat järjestelmätoimittajat sekä esimerkiksi yritysten maksuliikenteestä ja tilinpidosta huolehtivat yritykset on saatava mukaan sähköisen laskutuksen hankkeisiin. Mukanaolo lisää tietoa ja vaikutusmahdollisuuksia sekä madaltaa siirtymisen kynnystä.

Tietoturvakysymykset olennaisia sähköisessä laskutuksessa

Edistyneet tietoturvaratkaisut ovat itsestään selvä osa maksujenvälitystä ja sähköistä laskutusta. Sähköisessä laskutuksessa voitaisiin kuitenkin edetä muutenkin kuin maksujenvälityksessä välttämättömien turva- ja tietoturvaratkaisujen kautta, jos se on tarpeen palvelun käytettävyyden kannalta. Asiakkaan tunnistus on osa tietoturvajärjestelyjä. Luottamus palveluun syntyy vain, jos laskujen sähköisessä

välityksessä sekä kaikissa tukipalveluissa kiinnitetään riittävästi huomiota tiedon alkuperän ja eheyden toteamiseen. Tietoturvakysymykset on otettava huomioon sähköisen laskun toimintamallien suunnittelussa niin Suomessa kuin osana yhtenäistä euromaksualuetta.

TIEKEN projektissa on keskusteltu myös sertifiointin järjestämisestä sähköisen laskutuksen ohjelmistolle ja sähköisen laskun välittäjille. Käyttämällä sertifioituja palveluntarjoajia yritykset voivat varmistua siitä, että niiden käyttämä sähköinen laskutus on myös tietoturvaltaan riittävän tasokas.

Euroopan keskuspankki on vaatinut pankeilta sitoutumista hyvien tietoturvaperiaatteiden luomiseen ja noudattamiseen SEPAssa. Tätä kautta tietoturva nousee myös osaksi eurooppalaista sähköisen laskutuksen projektia. Tämän lisäksi myös loppukäyttäjien – ennen muuta kuluttajien – tietoisuutta sekä tietoturvaan liittyviä tukipalveluita on lisättävä.

Sähköinen laskutus parantaa tehokkuutta

Kaikki edellytykset sähköisen laskutuksen läpimurtoon myös Suomessa ovat olemassa. Pääsy asiassa eteenpäin edellyttää kaikkien osapuolten halua lähettää ja vastaanottaa sähköisiä laskuja. Eri hankkeiden lähentyminen on kuitenkin onnistumisen edellytys.

Sähköisen laskutuksen myötä laskun lähettäjän ja vastaanottajan

prosessit on mahdollista suunnitella uudelleen. Tarkastelemalla laskutusta uudessa valossa, voidaan saavuttaa mittavia hyötyjä. Mutta myös pienillä toimilla pääsee osalliseksi hyödyistä. Lopputuloksena on, että sähköisen laskutuksen kautta saavutetaan nykyistä parempi palvelutaso aiempaa edullisemmin.

Yhteinen kotimainen näkemys alan kehityksestä tukee vaikuttamista myös kansainvälisillä foorumeilla, kuten esimerkiksi eurooppalaisessa sähköisen laskutuksen hankkeessa.

Asiasanat: e-lasku, maksaminen, sähköinen lasku, verkkolasku